Ткаченко Олена Миколаївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри екологічного права
Національного університету
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»

ЩОДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ПІДЗЕМНИХ ВОД ТА КОРИСНИХ КОПАЛИН МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ ЗЕМЛЕВЛАСНИКАМИ ТА ЗЕМЛЕКОРИСТУВАЧАМИ

Актуальність визначеного питання обумовлена певними протиріччями та прогалинами, які існують в діючому екологічному законодавстві на цей час. Так, відповідно до статті 90 Земельного Кодексу України, власники земельних ділянок мають право використовувати у встановленому порядку для власних потреб наявні на земельній ділянці загальнопоширені корисні копалини, торф, лісові насадження, водні об'єкти, а також інші корисні властивості землі. Ця можливість логічно витікає із змісту статті 79 ЗК України, де закріплюється, що право власності на земельну ділянку розповсюджується на простір, що знаходиться над та під поверхнею ділянки на висоту та на глибину, необхідні для зведення споруд і будівель. З іншого боку, згідно зі ст. 4 Кодексу України про надра, надра є власністю народу України, а таке положення, дещо суперечить ст. 79 ЗК України, щодо розповсюдження меж права власності на підземний простір.

В той же час, слід зазначити, що можливість використання торфу чи корисних копалин місцевого значення певною мірою не охоплюється тріадою права власності, а саме – володінням, користуванням та розпорядженням. Вбачається, що зазначені можливості не можна вважати складовими права власності на земельну ділянку. Взагалі, принцип за яким власник земельної ділянки автоматично визнається власником корисних копалин під площею земельної ділянки (акцесія), в України застосовується лише до так званих загальнопоширених корисних копалин. Поняття «загальнопоширених» корисних копалин міститься саме у ЗК України, в той час як стаття 6 Кодексу про надра України закріплює поділ корисних копалин на копалини загальнодержавного та місцевого значення. Перелік корисних копалин, які відносяться до загальнопоширених, надається в Постанові Кабінету Міністрів України від 12 грудня 1994 року «Про затвердження переліків

корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення». Корисні копалини місцевого значення, власне, і є загальнопоширеними, що випливає із змісту ст. 39 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища». Натомість, підземні прісні води належать до корисних копалин загальнодержавного значення.

Стаття 23 Кодексу про надра України закріплює право власників і землекористувачів на видобування без спеціальних дозволів наявних на належних їм земельних ділянках корисних копалин місцевого значення, торфу та підземних вод, хоча, і суттєво обмежує зазначену можливість, на відміну від ЗК України.

Так, по-перше, закріплюється, що торф і корисні копалини можливо видобувати на глибину не більше 2-х метрів. Виникає питання щодо меж ширини такого видобування, оскільки користувач може фактично проводити розробки по всьому периметру належною йому земельною ділянки. Кодекс про надра не встановлює яких-небудь обмежень, тому вбачається за доцільне, закріплення певних конкретних розмірів та меж такого видобування. Певною межею може виступати цільове призначення земельної ділянки. Тобто у випадку, якщо видобування корисних копалин не унеможливлює експлуатацію земельної ділянки, згідно з метою надання її у власність (користування), то воно вважається правомірним.

По-друге, видобування підземних вод можливе, за умови, якщо продуктивність водозаборів підземних вод не перевищує 300 куб. м. на добу. Таке положення прийшло на зміну раніше існуючого обмеження – глибини, що не перевищує 20 метрів. У зв'язку з цим, виникає низка питань, на які, нажаль, не надає відповіді ні діючий Кодекс України про надра, ні Земельний кодекс, ні Водний кодекс України. Зокрема, не визначеним залишаються питання щодо кількості скважин, які можливо пробурити на земельній ділянці та щодо обсягу можливого видобування. Так, 300 куб. метрів слід розглядати як загальний обсяг видобування, чи можливий обсяг щодо видобування з однієї скважини? Аналізуючи деякі неофіційні роз'яснення Державної геологічної служби України, можливо дійти до висновку про те, що оскільки видобування підземних вод як корисних копалин загальнодержавного значення, здійснюється з ділянок надр, межі яких визначаються координатами родовища, то продуктивність водозабору до 300 куб. м на добу стосується фактично видобутих підземних вод з однієї ділянки надр, незалежно від кількості земельних ділянок, на яких розташовано єдиний водозабір, а також кількості скважин єдиного водозабору.

При цьому водозабір може складатись із одного або групи водозабірних споруджень (колодязів, свердловин, каптажів). Тобто в кожному випадку необхідно встановлювати приналежність декількох свердловин до єдиного чи окремих водозаборів. Таким чином, в статті 23 Кодексу про надра України, мова йде саме про сукупну продуктивність водозаборів в межах наданої земельної ділянки. Порядок забезпечення засобами виміру видобутих підземних вод та здійснення відповідного державного контролю за дотриманням його повинен бути розроблений та прийнятий окремо Кабінетом Міністрів України. На цей же час такий порядок не передбачається діючим екологічним законодавством.

Третім питанням, є неоднозначність визначення поняття «власних господарсько-побутових потреб», оскільки діюче екологічне законодавство не розкриває його суті. Це питання представляє інтерес у співвідношенні із моментом переходу природних ресурсів в категорію «майно», в наслідок втрачання ними важливої ознаки під час видобування корисних копалин місцевого значення – нерозривного зв'язку з навколишнім природнім середовищем.

Таким чином, на цей час в діючому екологічному законодавстві існує низка суттєвих прогалин щодо регулювання зазначеного питання, які потребують усунення та узгодження з метою підвищення ефективності правового регулювання відповідних еколого-правових відносин.

Григор'єва Тетяна Вікторівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри екологічного права
Національного університету
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»

ПРОБЛЕМИ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Наразі можна стверджувати, що в українському законодавстві вже сформувалася національна система екологічного права, що підтверджується його джерелами, тобто нормативно-правовими документами, в яких існує, реалізується екологічне право, є екологічне законодавство, тобто Конституція України, закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів